

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samhällskunskap

Partiideologi och skolpolitik

**– en idealtypsstudie av Folkpartiets och Socialdemokraternas
skolpolitik.**

Examensarbete i Samhällskunskap

VT 10

Boel Franzén Kabner

Handledare: Sofie Blombäck

Antal ord: 9540

Titel: Partiideologi och skolpolitik – en idealtypsstudie av Folkpartiets och Socialdemokraternas skolpolitik.

Författare: Boel Franzén Kabner

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: VT 10

Handledare: Sofie Blombäck

ABSTRACT

Bakgrund: Svensk skolpolitik har intensifierats under de senaste decennierna och skolfrågor har fått en allt större betydelse som valfrågor. Den ideologiska prägeln har blivit tydligare och två partier har dominerande positioner inom skolpolitiken, Folkpartiet och Socialdemokraterna. Det är dock oklart vilka ideologiska principer partierna erkänner sig till.

Syfte: Uppsatsens syfte är att undersöka om det finns ideologiska diskrepanser mellan de dominerande partiernas skolpolitik och ideologiska tillhörighet.

Metod: Med en kvalitativ textanalys undersöks Folkpartiets och Socialdemokraternas respektive partiprogram och utbildningspolitiska program med idealtyper av liberalism och demokratisk socialism som analysinstrument.

Resultat: Analysen visar att partiernas skolpolitik i stort sett är överensstämmande med partiernas ideologiska tillhörighet. Folkpartiets skolpolitik uppvisar en diskrepans med partiideologin i synen på hur skolan ska styras och vilka mål som bör gälla för skolan. Socialdemokraternas skolpolitik överensstämmer med partideologin i alla analyskategorier utom i en, där strategin för skolans utveckling inte är helt i linje med idealtypen.

Sökord: skolpolitik, partiideologi, idealtyper, Folkpartiet, Socialdemokraterna

Innehåll

1 Inledning	1
2 Tidigare forskning och teori	3
2.1 Skolan som politisk organisation.....	3
2.2 Ideologi – politik – parti	4
2.3 Sakpolitik och partiideologiska förändringar	5
3 Syfte	7
3.1 Frågeställning	8
4 Empiri och avgränsningar	8
4.1 Partiernas ideologiska tillhörighet	9
5 Metod	10
5.1 Idealtyper	10
5.2 Analysschemats konstruktion	11
5.2.1 Validitet och reliabilitet	11
5.2.2 Verklighetsbild, strategi och utopi	12
5.2.3 Människa och samhälle	12
5.3 Idealtyp liberalism	13
5.3.1 Dimension – Människa	14
5.3.2 Dimension – Samhälle	15
5.4 Idealtyp demokratisk socialism	16
5.4.1 Dimension – Människa	16
5.4.2 Dimension – Samhälle	17
6 Analys och resultat	18
6.1 Folkpartiet.....	18
6.1.1 Dimension: människa.....	18
6.2 Socialdemokraterna	23
6.2.1 Dimension: människa.....	23
6.2.2 Dimension: samhälle.....	25
7 Diskussion och slutsatser	28
8 Studiens relevans för skolan	29
9 Källor	31
Litteratur	31
Politiska texter och internet	31

1 Inledning

Det är en intensiv tid för svenska partier som kämpar om väljarnas sympatier inför valet i höst. Vi har för första gången i svensk historia ett politiskt samarbete mellan de sju riksdagspartierna som lett till en konstellation som liknar traditionell tvåblockspolitik. Inneboende skillnader inom blocken mellan partiernas politik finns dock kvar och partierna gör sitt bästa för att profilera sig in i ”sina” frågor. Folkpartiet har utbildningsfrågan högst på sin agenda i Alliansen och den stora motståndaren i det röd-gröna blocket är Socialdemokraterna, som i högre utsträckning än samarbetspartierna uttalar sig i skolpolitiska frågor.¹

Skolpolitiken har intensifierats alltmer, inte minst för att väljarnas intresse för skolpolitik har ökat, vilket en undersökning från Göteborgs universitet visar.² Det stora väljarintresset ger partier incitament att profilera sig i skolpolitiska frågor eftersom det går att vinna röster med en bra skolpolitik. Dessutom har kommunaliseringen av skolan öppnat upp skolpolitiken för en rad nya aktörer, inte minst på lokal nivå, vilket bidragit ytterligare till att den rikspolitiska nivån tvingats profilera sig tydligare i utbildningsfrågor.³ Att partierna på riksnivå ser sig tvungna att formulera sina ståndpunkter och politiska mål på ett mer explicit sätt, i konkurrens med lokala aktörer, kan vara en av orsakerna till att den ideologiska prägeln blivit allt mer framträdande. Men i takt med att skolan som politisk arena för partier att sätta sin ideologiska prägel på, finns det de som hävdar att den ideologiska kartan i skolpolitiken inte ser ut som den i traditionella mått mätt borde se ut.

Lars Ingelstam, författare till bland annat *”Kampen om kunskapen”* (2004), menar att det till och med råder ombytta roller i svensk skolpolitik. Folkpartiet, menar Ingelstam, har rört sig i socialdemokratisk riktning i skolfrågor genom att betona ett gemensamt bildningsarv och verka för utökad statlig styrning i traditionell folkhemsstil. Och Socialdemokraterna talar i liberal anda genom att hävda den enskilde elevens rätt till individuellt anpassad skolgång och minskad statlig kontroll av skolan.⁴ Det finns flera som i liknande resonemang menar att det i skolpolitiska sammanhang finns ideologiska diskrepanser i partiernas argument.

¹ Jarl & Rönnerberg (2010)

² Hedberg, Valforskningsprogrammet (2009)

³ Pierre (red.) 2007: 11-13, Jarl & Rönnerberg (2010)

⁴ Ingelstam, 2004: 53

Lärarnas riksförbund har med Folkpartiets stöd gått ut med krav på återförstatligande av skolan, trots att det inte föreligger någon bred parlamentarisk enighet i frågan. Ur ett klassiskt ideologiskt perspektiv rimmar folkpartistisk politik i liberal anda illa med krav på förstatligande, vilket kanske är en av orsakerna till att flertalet börjar undra hur partiernas ideologiska hållning i skolpolitiken egentligen ser ut. 2006 publicerade Lärarförbundet ”Motbok” – en bok som handlar om vad författarna Fejan Ljunghill och Svensson kallar ”det ideologiska sveket mot skolan”. Här beskrivs den skolpolitiska debatten som en tävling mellan riksdagspartierna där främst Folkpartiet, som befann sig i opposition när boken skrevs, kritiserar skolans nuvarande kommunala form som partiet menar saknar konkurrenskraft och likvärdighet. Detta med hänvisning till internationella studier som visar att Sverige halkat efter i de kunskapsmätningar som genomförts av bland andra OECD (PISA).⁵ Vidare menar författarna att Socialdemokraterna vänder kappan efter vinden och försöker plocka poäng hos väljarna genom att komma med åtgärd efter åtgärd som i det mesta efterapar oppositionens kritik i ren rädsla för att hållas ansvariga för utvecklingen av ”flumskolan”.⁶

Kan det vara så att kampen om väljarnas stöd får partier att överge grundläggande ideologiska principer? Anser man att partier är röstmaximerande aktörer så är detta ett fullt tänkbart scenario. Ett uttalat missnöje bland väljarna kan vara en vinnande trend för ett oppositionsparti att hoppa på i ett försök att vinna röster i stil med ”vi har alternativet”. Likaså kan det vara nödvändigt för ett regeringsparti att revidera, omformulera eller till och med helt förändra inställning inom ett sakpolitiskt område om väljarstödet för partiets dittillsvarande hållning saknas. Med skolan som politisk arena, som genomgått fundamentala institutionella förändringar sedan början på 90-talet, och som idag är mer politiskt präglad än vid någon tidigare tidpunkt,⁷ är det möjligt att partier ser sin chans att vinna röster och försöker anpassa skolpolitiken till de frågor väljarna tycker är viktiga? För att veta om så är fallet, och om det råder partiideologiska diskrepanser inom skolpolitiken, måste vi veta var partiernas står ideologiskt. Vet vi var partierna befinner sig på den ideologiska kartan, kan vi undersöka partiernas skolpolitik i förhållande till den ideologiska placeringen och därmed avgöra om det föreligger ideologiska diskrepanser inom skolpolitiken.

⁵ För mer information om PISA och undersökningens utformning och resultat:

<http://www.skolverket.se/sb/d/254>, 2010-04-28

⁶ Fejan Ljunghill & Svensson 2006: 10-12, 115-118

⁷ Pierre (red.) (2007)

2 Tidigare forskning och teori

2.1 Skolan som politisk organisation

Skolan är en politiskt styrd organisation där det övergripande ansvaret, och därmed också rätten att styra utformning och innehåll, ligger hos den politiska ledningen. Denna är dock sedan skolan kommunaliserades fördelad över flera nivåer där såväl den rikspolitiska som den kommunala och lokala nivån är deltagande parter.⁸ Den organisatoriska förändringen innebar att staten, som tidigare varit skolans överhuvud, lämnade över ansvaret för skolan på kommunerna och de enskilda skolorna.⁹ Frågan är vad den politiska styrningen innebär för skolans faktiska verksamhet. Jarl och Rönnberg konstaterar att de flesta partierna skulle hålla med om att skolan som samhällsinstitution är mycket viktig, men att partiernas visioner om hur den goda skolan ser ut och vilka strategier som ska tillämpas för att skolan ska utvecklas och bli bättre är mycket olika.¹⁰

Den ideologiska styrningen som utgår från de politiska partierna blir allt viktigare i ett decentraliserat skolsystem som den svenska skolan numer motsvarar. I och med kommunaliseringen har styrningen av skolan förändrats markant och partiernas ideologiska prägel på skolpolitiken framträder tydligare, trots att det råder enighet om vad det är vi vill ha – en bra och rättvis skola. Det är strategierna som ska tillämpas på vägen till målet, och tolkningarna av vad som är ”rättvist” och ”bra” som skapar debatt.¹¹

Traditionella ideologiska förhållanden skulle visa att liberala partier skulle stå för decentraliseringstankar, och att socialdemokratiska partier med ideologisk utgångspunkt i den demokratiska socialismen skulle vara motståndare till densamma då den skulle sätta likvärdigheten på spel.¹² I Sverige har vi sett ett omvänt förhållande under 90-talet. En socialdemokratisk regering kommunaliserade den svenska skolan med minsta möjliga riksdagsstöd, medan de flesta från de borgerliga partierna motsatte sig. Folkpartiet protesterade högljutt med vann inte gehör.¹³

⁸ Jarl & Rönnberg 2010: 20-22, Pierre et al 2007: 11-13

⁹ Jarl & Rönnberg 2010: 22

¹⁰ Ibid. s 29

¹¹ Ibid. s 36ff, 179

¹² Larsson 1997: 23ff

¹³ Jarl & Rönnberg 2010: 47-55

Sociologen Sofia Persson diskuterar i sin avhandling vad hon uppfattar som ombytta roller i skolpolitiken och resonemanget går i stil med Ingelstams reflektion som nämndes i inledningen. Också Persson menar att det råder ett omvänt ideologiskt förhållande mellan de politiska blocken: det borgerliga blocket brukade vara positiva till en ökad decentralisering, medan Socialdemokraterna från det vänstra blocket har värnat om en sammanhållen statlig skola.¹⁴ Utvecklingen av skolpolitiken motsvarar med andra ord inte Socialdemokraternas och Folkpartiets traditionella ståndpunkter. Men innebär detta att det faktiskt föreligger en diskrepans mellan partiernas skolpolitik och respektive partiideologi? För att kunna undersöka detta måste kopplingen mellan ideologi – politik – parti beläggas.

2.2 Ideologi – politik – parti

Kopplingen mellan ideologi, politik och parti kan verka självklar framför allt i Sverige där vi har ett antal partier som redan i partinamnet ger oss en hint om den ideologiska tillhörigheten. Men förhållandet är inte helt oproblematiskt. Statsvetaren Reidar Larsson beskriver förhållandet ideologi – politik som att ideologins principer fungerar vägledande för politiken. Värderingar kring hur samhället bör se ut och vilka normer som bör råda, vilka rymms i ideologierna, blir något för aktörerna på den politiska arenan att ta stöd i och som onekligen formar partipolitiken.¹⁵ Därmed är inte sagt att det Larsson kallar ”partiideologier” är renodlade ideologier. Påfallande ofta är partiernas ideologiska hållning en blandning av tankegods från olika ideologier. Detta trots att partierna ofta explicit deklarerar den ideologiska tillhörigheten enligt klassiska ideologiska beteckningar i partiprogrammen.¹⁶

När man undersöker förhållandet ideologi – politik – parti är det viktigt att skilja mellan ideologi å ena sidan och politisk handling å den andra. Partiernas grundläggande ideologi, även om den ”ideologiska tillhörigheten” explicit uttrycks i partiprogrammet, är när det kommer till det politiska handlandet ofta inte mer än en bidragande faktor i partiernas agerande. Ideologin kan med andra ord inte beskrivas som ett styrmedel som tvingar partier att handla på ett visst sätt, trots att väljare kanske kan finna det märkligt om partier helt avviker från de grundläggande ideologiska principer de erkänner sig till. Larsson menar att ideologin snarare fungerar som en principiell vägledning för partierna att förhålla sig till.¹⁷

¹⁴ Persson (2008), Ingelstam (2004)

¹⁵ Larsson 1997: 7-8, Nationalencyklopedin <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/ideologi>, 2010-04-28

¹⁶ Larsson 1997: 12-13

¹⁷ Ibid. s 13ff

Vassallo och Wilcox ansluter sig till denna åskådning och menar att ideologier som koncept är ett smidigt och kostnadseffektivt sätt för partier att föra ut de grundläggande värderingar som genomsyrar partiernas politik. Med ideologin i bakgrunden kan sedan partierna utforma partipolitiken mer specifikt i vissa sakfrågor. Liksom Larsson beskrev förhållandet ideologi – politik – parti menar Vassallo och Wilcox att ideologin blir något att luta sig mot eller finna stöd i för partierna.¹⁸

I denna uppsats förutsätts att ideologin är knuten till en aktör, närmare bestämt ett politiskt parti som uttrycker den ideologiska tillhörigheten i partimanifesten.¹⁹ Partier erkänner sig ofta explicit tillhöra en viss ideologi, vilken kan förväntas genomsyra partiernas politik. Den ideologiska tillhörigheten kommer till uttryck i partiernas olika program, sakpolitiska tillägg och dylikt och även om den liksom Larsson och Vassallo och Wilcox endast fungerar vägledande, är den inte att förbise.²⁰

Maire Demker, som skrivit den uppmärksammande avhandlingen ”I nationens intresse?”, kallar relationen parti - ideologi för ”partidoktrin”,²¹ där krav och önskingar från partiernas sida kommer till uttryck på den politiska arenan. Dessa kan vara av generell natur – ofta då med ett större inslag av ideologisk färg – eller av mer specifik karaktär, då vi snarare hamnar i området för partiideologi som kan innehålla spår av både den ena och den andra ideologin.²²

Ideologi knuten till aktörer – såsom ett politiskt parti – länkar samman förhållandet ideologi – politik – parti. Genom att ideologin är knuten till en aktör är det också genom denna den kommer till uttryck.²³ När partiet ansluter sig till en ideologi blir det möjligt att genom att systematisera partiernas uttalanden om verkligheten och partiernas handlande, också få en bild av förhållandet till den ideologi partierna tillerkänner sig. Det verbala partibudskapet omfattar således den så kallade partiideologin.²⁴

2.3 Sakpolitik och partiideologiska förändringar

Förhållandet mellan sakpolitik och partiideologi kan genomgå förändringar på både kort och lång sikt. Partiideologiska förändringar sker inte lika snabbt som partiernas policyförändringar

¹⁸ Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414-415

¹⁹ Ibid. Jmf Demker 1993: 63

²⁰ Jmf Demker (1993)

²¹ Demker 1993: 65

²² Ibid. s 64-67, Larsson 1997: 18

²³ Seliger 1976: 119f, Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 413ff

²⁴ Demker 1993: 65, Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414

innan val i syfte att snabbt vinna röster, utan äger ofta rum över en längre tid. Ett parti kan snappa upp tendenser i samhällsdebatten som gör att det verkar meningsfullt att på sikt tillmötesgå de krav som kommer till uttryck genom att ändra ideologisk inställning.²⁵ Likaså kan sviktande väljarstöd tvinga partier att behöva tänka om. Genom att revidera program och eventuellt ändra ideologisk kurs i vissa politikområden kan partier försöka vinna tillbaks väljares förtroende.²⁶

Vassallo och Wilcox menar att utöver politiska partier som bärare av ideologier har partier också förmåga att under relativt kort tid anamma idéer som bryter med den grundläggande partiideologin. Ett skäl till detta kan vara att partier försöker röstmaximera – dvs. att partier försöker forma partipolitiken så att den antingen tilltalar en så bred väljarkår som möjligt, eller att den tilltalar en skara väljare vars stöd anses vara extra viktigt att vinna.²⁷ Får en sakpolitisk fråga stor betydelse som valfråga, kan partier vinna på att anpassa partiets hållning i frågan för att på så sätt tillmötesgå väljarnas krav och eventuellt vinna extra röster.²⁸ Ett svenskt exempel är hur viktiga skol- och utbildningsfrågor blivit som valfrågor. En väljarundersökning som valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet gjort visar att fyra procent av svenskarna ansåg att skolpolitiken var en viktig eller till och med avgörande fråga inför valet 1991. 2006 hade siffran stigit till nära 25 procent.²⁹ Undersökningen ger också en god inblick i hur väljarstödet för Socialdemokraternas och Folkpartiets utbildningspolitik har svängt sedan mitten på 90-talet, där den folkpartistiska skolpolitikens sympatisörer har ökat i ungefär samma takt som den socialdemokratiska skaran sympatisörer inom samma politikområde har minskat.³⁰ Eventuella förklaringar till vad svängningen kan bero på lämnar undersökningen därhän, men enligt röstmaximeringsteorin är ett tänkbart scenario att Folkpartiet såg en chans att vinna då väljares intresse för utbildningsfrågor ökade och har anpassat partiets skolpolitik efter väljarnas preferenser.³¹

För att ett parti ska ha chans att komma i regeringsposition krävs väljarstöd. Väljarstöd får partier i regel bara om partipolitiken också faller väljarna i smaken. Det förefaller dock

²⁵ Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414, Jmf Demker 1993: 54

²⁶ Demker 1993: 56-57

²⁷ Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414

²⁸ Ó. Erlingsson et al. 2005: 86-99

²⁹ Hedberg, Valprogrammet (2009), Jarl & Rönnberg 2010: 180

³⁰ Hedberg, Valforskningsprogrammet (2009), Jarl & Rönnberg 2010: 179-180

³¹ Ó. Erlingsson et al. 2005: 86-99

motsägelsefullt om ett parti i partiprogrammet deklarerar den ideologiska tillhörigheten i partiprogram och liknande för att sedan i sakpolitiken agera efter andra principer i hopp om att vinna väljare. Det är med andra ord en sak om ett parti över tid tenderar att förändra den ideologiska tillhörigheten, men en om ett parti principiellt står fast vid en ideologisk övertygelse, men väljer att agera annorlunda.³²

En partiideologisk förändring förutsätter att ett parti ses som en aktör på den politiska arenan. En aktör som kan omformulera ideologiska principer och omsätta dessa till politisk handling kan också förändra partiideologin eller välja att agera utifrån andra orsaker eller principer än ideologiska.³³ Den mest centrala teorin om partier som förändrar ideologiska ståndpunkter återges av Ó. Erlingsson:

”Partierna är därför till exempel beredda att föra en speciell politik i regeringsställning eller ge upp sina tidigare ståndpunkter till förmån för de ställningstaganden som de antar kan locka flest väljare till partiet. Ett sådant handlande är nödvändigt eftersom väljare förutsätts rösta på det parti som ger honom eller henne de största förmånerna.”³⁴

För att applicera teorin om partiernas ideologiska förändringar i ett svenskt sammanhang kan Socialdemokraternas skolpolitiska hållning tjäna som exempel. Socialdemokraterna har genom sina långvariga mandatperioder påverkat skolans utformning mest av våra svenska partier. Utbildning har av partiet ansetts vara ett instrument för att främja jämlikhet och social utjämning och partiet har traditionellt sett värnat den sammanhållna skolan.³⁵ I början av 90-talet decentraliserades skolan under socialdemokratisk mandatperiod, bland annat med argumenten att skolan behövde marknadsanpassas och att det lokala inflytandet behövde bli starkare. Socialdemokraternas nya skolpolitiska linje utgjorde en tydlig brytning med partiets tidigare skolpolitiska hållning, men visar också på en partiideologisk förändring där idén om den sammanhållna skolan övergavs.³⁶

3 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka om det finns ideologiska diskrepanser mellan de två dominerande partiernas skolpolitik och respektive ideologiska tillhörighet. Studien har

³² Ó. Erlingsson 2005: 71-72

³³ Ibid. s 68-72

³⁴ Ibid. 2005: 69

³⁵ Jarl & Rönnberg 2010: 168ff

³⁶ Ibid. s 42-51

ambitionen att bidra med ett klagörande kring en del av den ideologiska kartan i svensk skolpolitik.

3.1 Frågeställning

De specifika frågeställningarna som ska besvaras i uppsatsen är följande:

- i) Överensstämmer Folkpartiets skolpolitik med partiets grundläggande ideologi, liberalismen?
- ii) Överensstämmer Socialdemokraternas skolpolitik med partiets grundläggande ideologi, den demokratiska socialismen?

4 Empiri och avgränsningar

Socialdemokraterna och Folkpartiet innehar positioner i den utbildningspolitiska sfären som på olika sätt verkar dominerande. Socialdemokraternas dominans över tid och starka inverkan på skolans utformning och Folkpartiets profilering i skolpolitiken, med ett starkt väljarstöd för partiets skolpolitik, gör att partierna verkar vara självskrivna undersökningsobjekt i en skolpolitisk studie. Att partierna numer ingår i ett fast samarbete med andra partier har mindre betydelse för denna studie. Partierna lägger fortfarande fram enskilda politiska strävanden i partiprogrammen och de sakpolitiska tilläggen, utöver den gemensamma valplattform som presenteras gemensamt av partierna som ingått samarbete. Utgångspunkten i denna uppsats är att Folkpartiet och Socialdemokraterna även efter ingått samarbete på vardera håll har en enskild utbildningspolitisk agenda som kommer till uttryck i såväl partiprogram som skolpolitiska program och som genomsyras av partiernas respektive ideologi. Forskning har visat att partiets ideologiska tillhörighet offentliggörs i partimanifest, såsom partiprogram, vilket Vassallo och Wilcox belyser;

”Party manifestoes provide scholars with an indication of both abstract party ideologies, and narrower, concrete policy proposals to implement that ideology.”³⁷

Partiernas partiprogram³⁸, de passager som behandlar skolfrågor, liksom de utbildningspolitiska programmen kommer ligga till grund för analysen som ska visa huruvida partiernas skolpolitik överensstämmer med partiernas ideologiska tillhörighet.

³⁷ Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414

Folkpartiet har publicerat ett skolpolitiskt program kallat "Dags att sikta ännu högre. Utbildningspolitiskt program." vilket antogs vid partiets landsmöte 2009. Socialdemokraterna har inte sammanställt ett program med partiets utbildningspolitik, utan hänvisar till partiets hemsida,³⁹ där man under fliken "vår politik A-Ö" finner partiets texter kring skola och utbildning under fliken "Utbildning".⁴⁰ Texterna som samlats under denna flik på hemsidan kommer fortsättningsvis att kallas Socialdemokraternas utbildningspolitiska program. Motioner och propositioner behandlas inte i uppsatsen eftersom dessa ofta är väldigt nischade och behandlar frågor på detaljnivå där den övergripande partilinjen inte med nödvändighet genomsyrar texterna.⁴¹ Vidare har urvalet begränsats såtillvida att ett förslag från Folkpartiets skolgrupp kring hur partiets nya utbildningspolitik ska gestaltas inte kommer att inkluderas i textanalysen.⁴²

4.1 Partiernas ideologiska tillhörighet

Såväl det socialdemokratiska som det folkpartistiska partiprogrammet inleds med att partiernas ideologiska tillhörighet deklarerar. Det socialdemokratiska partiprogrammets första mening lyder:

*"Socialdemokratin vill forma ett samhälle grundat på demokratins ideal och alla människors lika värde. Fria och jämlika människor i ett solidariskt samhälle är den demokratiska socialismens mål."*⁴³

Partiets ideologiska hemvist tillkännages på ett explicit sätt och likaså är det folkpartistiska partiprogrammet tydligt i vilket ideologiskt budskap partiet vill förmedla. Det senare inleds under rubriken "liberalismen":

*"Den enskilda människan är liberalismens utgångspunkt. Målet är hennes frihet och livschanser."*⁴⁴

³⁸ Folkpartiets partiprogram, antaget vid landsmötet i Göteborg 1997, senaste revidering 2007.

Socialdemokraternas partiprogram, antaget vid partikongressen i Västerås 2001.

³⁹ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/> 2010-05-04, samt mailkorrespondens med Marie Granlund, utbildningspolitisk talesperson för socialdemokraterna.

⁴⁰ www.socialdemokraterna.se 2010-04-21

⁴¹ Jmf Vassallo & Wilcox i Katz & Crotty (red.) 2006: 414

⁴² Det är en skrift på 29 sidor som inte reviderats ännu.

⁴³ Partiprogram för Socialdemokraterna. Antaget vid partikongressen 2001. S 1.

⁴⁴ Partiprogram för Folkpartiet. Antaget vid landsmötet 1997. S 4.

Det råder inga oklarheter kring vilken ideologisk tillhörighet Socialdemokraterna och Folkpartiet anser sig ha och med tillkännagivandet överst på första sidan i partiprogrammen kan man anta att doktrinen är tänkt att genomsyra de övriga punkterna som presenteras. Frågan är om detta är fallet och om den ideologiska tillhörigheten också är stringent i partiernas utbildningspolitiska program eller om Ingelstam och Persson har rätt i sina antaganden.

5 Metod

5.1 Idealtyper

För att undersöka huruvida Folkpartiets och Socialdemokraternas skolpolitik stämmer överens med partiernas ideologiska tillhörighet eller inte krävs att en kvalitativ textanalys av partiernas respektive partiprogram och utbildningspolitiska program genomförs. Med idealtyper av liberalism och demokratisk socialism som analysinstrument ska analysen visa om det föreligger en överensstämmelse eller en diskrepans mellan partiernas ideologi och deras skolpolitik. Tillvägagångssättet är väl förankrat i samhällvetenskapen och är en bra metod när ideologier utgör undersökningsobjektet. Genom idealtyperna kan idésystem, såsom ideologier, rekonstrueras och därefter användas som analysram i textanalysens skede. Man skapar således en politisk-teoretisk referensram i form av en typologi som fungerar som ett raster att lägga över de texter som skall studeras.⁴⁵

Rastret som läggs över texterna möjliggör att i textanalysens skede avgöra vad som överensstämmer med eller inte motsvarar idealtypernas innehåll. Eftersom idealtyperna i denna studie är konstruktioner av liberalism och demokratisk socialism, de ideologier Folkpartiet respektive Socialdemokraterna anser sig tillhöra i nämnd ordning, kan man genom att finna typiska och atypiska inslag i partiprogrammen och i de utbildningspolitiska programmen dra slutsatser om huruvida partiernas skolpolitik stämmer överens med den ideologiska tillhörigheten. Textanalysen bidrar därmed till ett klagörande oavsett om idealtyperna stämmer överens med politiken som kommer till uttryck i empirin eller inte.⁴⁶

Att generalisera är i vanliga fall riskfullt, men undersöker man ideologier med idealtyper är generaliseringar ett fullt rimligt och nödvändigt tillvägagångssätt, åtminstone i

⁴⁵ Bergström & Boréus 2005: 159

⁴⁶ Esaiasson et al 2007: 159-162

konstruktionsskedet av analysinstrumentet. En idealtyp ska fungera som en essens av en ideologis centrala idéer – en sammanfattning av ideologins värdeomdömen. Idealtypen kan därför inte vara alltför detaljerad eller hänsynstagande till inbördes skillnader eftersom den då snarare skulle beskriva exempelvis en ideologis ”genomsnittliga” drag och inte dess ”typiska” drag. Görs inte de hårda indelningarna i typiska egenskaper, blir idealtyperna trubbiga analysinstrument som inte fungerar i det är tänkta ändamålet; att fånga in utmärkande drag i exempelvis liberal ideologi.⁴⁷

5.2 Analysschemats konstruktion

5.2.1 Validitet och reliabilitet

Att skapa ett lättbegripligt analyschema som fungerar väl under textanalysens skede är ytterst viktigt för att studiens validitet ska vara hög.⁴⁸ Genom ett analysinstrument som är härlett ur tidigare forskning skapas en god grund att stå på inför genomförandet av undersökningen, i detta fall textanalysen. Förankringen i tidigare forskning hjälper också till att undvika att begå systematiska fel som skulle kunna härledas till exempelvis konstruktionen av idealtyperna. Är dessa utformade på ett sätt som leder till att de inte kan användas på ett systematiskt sätt i textanalysen, blir resultatet lidande och i slutänden saknar uppsatsen validitet eftersom tillvägagångssättet i studien saknar transparens och med stor sannolikhet inte skulle uppbringa samma resultat vid en upprepade studie. Reliabiliteten handlar kortfattat om ”frånvaro av slumpmässiga och osystematiska fel”.⁴⁹ Genom att konstruera analysverktyget innan läsningen av partitexterna påbörjades, samt att texterna lästs flertalet gånger och textpassager jämförts med tidigare forskningsavväganden i idealtypsstudier⁵⁰ har en eventuell reliabilitetsproblematik försökt förebyggas.⁵¹

Analysinstrumentet i denna uppsats har inspirerats av de indelningar i dimensioner och kategorier som Marie Demker använt sig av i avhandlingen *I nationens intresse?* där det franska gaullistpartiets ideologiska utveckling undersökts med hjälp av polära idealtyper.⁵²

⁴⁷ Bergström & Boréus 2005: 59, Esaiasson et al 2007: 158-159

⁴⁸ Esaiasson et al 2007: 63-66

⁴⁹ Ibid. s 70

⁵⁰ Exempelvis Demker (1993)

⁵¹ Esaiasson et al 2007: 70

⁵² Demker 1993. Demkers idealtyper sammanfattar liberalism å ena sidan och konservatism å den andra. Avhandlingen behandlar Gaullistpartiers ideologiska utveckling över tid och idealtyperna bidrar till att bestämma partiets ideologiska placering.

Demkers analyschema innefattar dimensionerna 'människa, samhälle, omvärld'⁵³ samt kategorierna 'verklighetsbild, strategi och utopi' som motsvarar frågorna "är – bör – gör", vilket kommer att diskuteras i de kommande styckena.⁵⁴

5.2.2 Verklighetsbild, strategi och utopi

Analysverktygets vertikala axel tar fasta på ideologiernas (i) verklighetsbild, (ii) strategi och (iii) utopi.⁵⁵ Indelningen är tänkt att fånga in ideologernas grundläggande drag inom de tre kategorierna som styrs av frågorna är – bör – gör.⁵⁶ Idealtyperna som beskrivs i analysformatet sammanfattar då exempelvis liberalismens syn på hur samhället är beskaffat (är/verklighetsbilden), hur det bör vara konstruerat (bör/utopin) samt tillvägagångssätt för att uppnå målet (gör/strategin). Kategorin utopi bör inte ses som en i alla lägen uppnåelig samhällssituation för människor att leva i, utan snarare som ett mål att sträva efter.⁵⁷

5.2.3 Människa och samhälle

Indelningen i dimensionerna människa, samhälle och omvärld bygger på den klassiska uppdelningen 'människa, stat och system'.⁵⁸ I Demkers avhandling har ett ideologiskt perspektiv applicerats på den klassiska uppdelningen och dimensionerna människa, samhälle och utopi är tänkta att fånga in essensen av ideologierna liberalism och konservatism, till skillnad från den klassiska uppdelning som är anpassad för studiet av politiska strukturer.⁵⁹

I detta arbete innehåller analysinstrumentet endast två dimensioner – människa och samhälle – medan indelningen som beskrevs under punkt 5.2.2 har bibehållits. Dimensionen omvärld skulle tillföra väldigt lite i denna studie, eftersom det är två svenska partiets ideologiska hållning i den nationella skolpolitiken som är av intresse.

Den första dimensionen, människa, sammanfattar respektive ideologis syn på människan, vilka egenskaper hon tillskrivs, vilken roll hon spelar i samhället, samt hur hon bör ha det,

⁵³ Demker kallar dessa "domäner" (S 69) men jag finner detta något vilseledande. Ordet "domän" har en ägande karaktär och då vi talar om ideologier betraktade som idésystem vilka omöjligen kan besitta ett ägande, anser jag att "dimensioner" är en bättre beskrivning av hur "människa, strategi och omvärld" beskrivs i ideologier. Jmf <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> 2010-04-28

⁵⁴ Demker 1993: 67-78. Demker kallar detta "den logiska kedjan".

⁵⁵ Ibid. s 67-71, Larsson 1997: 22

⁵⁶ Ibid. s 67-68

⁵⁷ Larsson 1997: 22

⁵⁸ Ibid. s 69

⁵⁹ Ibid.

dvs. vad samhället bör tillhandahålla för att hon ska kunna leva ett rikt och uppfyllt liv.⁶⁰

Dimensionen säger oss något om hur partierna ser på aktörerna som befinner sig i eller kring skolan. Elever, lärare, rektor, föräldrar etc. är exempel på aktörer där partiernas formuleringar i partiprogrammen och de utbildningspolitiska programmen avslöjar människosynen som sedan kan jämföras med idealtyperna.

Dimensionen människa undersöks utifrån de tre kategorierna där verklighetsbilden ger bilden av hur människan är. Överfört till textanalysen som ska genomföras ger dimensionen svar på hur aktörer i skolan – exempelvis elever – beskrivs. Vilka egenskaper tillskrivs hon (verklighetsbilden)? Vilka valmöjligheter och handlingsvägar ska hon erbjudas (strategin) och vad är det tänkt att hon ska uppnå med utbildningen (utopin)?⁶¹

Dimensionen *samhälle* beskriver respektive ideologis syn på hur samhället ser ut, hur det borde se ut och vad som måste göras, vilka politiska strategier som ska tillämpas, för att målen ska uppnås. Dimensionen undersöker hur partiernas syn på det samhällseliga uppdraget och de samhällseliga strukturerna ser ut, hur de bör se ut samt vilka politiska strategier man bör använda sig av för att skapa det ideala samhället.⁶² I denna studie tillför dimensionen samhälle ett institutionellt perspektiv. Hur samhället beskrivs är överförbart på skolan i egenskap av samhällsinstitution. Hur samhället bör se ut reflekteras i vilka mål som kommer till uttryck för skolans uppdrag. Sist men inte minst är den ideologiska strategin för hur det ideala samhället ska uppnås överförbar till hur staten, kommunen eller motsvarande nyckelaktörer ska agera för att skolans ideala tillstånd ska uppnås.⁶³

5.3 Idealtyp liberalism

Idealtypen liberalism sammanfattas i figur 1 nedan varpå en utförligare beskrivning av idealtypens sammanfattande begrepp följer. Textanalysen av Folkpartiets partiprogram och utbildningspolitiska program görs genom att empirin jämförs med idealtypen liberalism.

⁶⁰ Larsson 1997: 20

⁶¹ Demker 1993: 69

⁶² Ibid. s 67-71, Larsson 1997:21

⁶³ Ibid. s 68-69

Figur 1. Idealtyp liberalism

	DIMENSION	
KATEGORI	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	<i>Rationell</i>	<i>Individualistiskt</i>
Strategi	<i>Valfrihet</i>	<i>Fri marknad</i>
Utopi	<i>Individuell frihet</i>	<i>Frihet</i>

Källor: Demker 1993, Larsson 1997, Nationalencyklopedin, The New Palgrave Dictionary of Economics.

5.3.1 Dimension – Människa

Verklighetsbild – Människan är *rationell*. Härmed menas att den enskilda individen är fullt kapabel att fatta egna beslut samt att hon är ansvarig för de beslut hon fattar och konsekvenser av dessa. Människan anses vara en verklighetsförankrad varelse som med hjälp av den egna erfarenheten kan fatta förnuftiga beslut som kommer henne och andra till godo.⁶⁴ Individer är enligt liberalismen inte lika i behov och förmåga, och krav på likabehandling leder till ett kollektivt förtryck där individens valfrihet begränsas. Därför bör individens handlings- och valfrihet så långt det är möjligt vara oinskränkt och inte underställas kollektiva behov.⁶⁵

Strategi – Genom att tillhandahålla människor största möjliga *valfrihet* skapas ett liberalt samhälle där människor kan leva som fria individer. Valen som står individerna till förfogande ska vara tillräckligt många för att valen ska kunna betraktas som fria och inte begränsade av exempelvis en icke fungerande marknad som hindrar konkurrensen. Staten ska inte avgöra vilka val som är att föredra för individerna, utan individuella val ska vara öppna för alla och utan viktning mellan olika alternativ. Idén är att individerna själva, genom det egna valet, också görs ansvariga för konsekvenserna av de val som träffats.⁶⁶

Utopi – Med *individuell frihet* avses att varje enskild individ åtnjuter största möjliga handlingsutrymme under förutsättning att ingen annan kommer till skada.⁶⁷ Individen är ansvarig för sin egen försörjning och utveckling och genom ansvarstagandet får hon i gengäld

⁶⁴ Demker 1993: 74

⁶⁵ Larsson 1997: 27-28, <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/liberalism> 2010-04-14, <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_L000085> doi:10.1057/9780230226203.0967 2010-04-23

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Mill 2004, åttonde tryckningen.

frihet från kollektivt och statligt förtryck. I den liberala ideologin utgörs utopin inom dimensionen människa av den maximala valfriheten för varje enskild individ.⁶⁸

5.3.2 Dimension – Samhälle

Verklighetsbild – Samhället bygger på *individualism* enligt liberalismen. Människors behov och intressen som bildar kollektiva föreningar är att betrakta som sammanslutningar av individer. Det är samhällets uppgift att genom politiska strategier tillhandahålla möjligheter för individen att leva ett liv i frihet.⁶⁹ Staten ska garantera medborgare att deras frihet inte inskränks mer än absolut nödvändigt och som ett led i att garantera valfrihet och frihet från förtryck tillhandahålla ett socialt skyddsnät som möjliggör människors individuella utveckling.⁷⁰ Liberalismen uttrycker en skepsis gentemot kollektiva lösningar eftersom dessa anses utgöra ett hot mot individens frihet, samtidigt som det också finns inslag i liberalismen som betonar statens ansvar för de svaga i samhället och att den enskildes frihet i vissa fall kan tänkas få stå tillbaka i solidarisk anda till fördel för de mindre lyckligt lottade i livets lotteri.⁷¹

Strategi – Den *fria marknaden* ses som ett oundgängligt inslag i liberalismen. Den anses skapa en sund konkurrenssituation som leder till en marknad i balans, vilket gynnar medborgarna. Statlig inblandning bör undvikas eftersom det leder till en obalans mellan de tävlande på marknaden. Likaså är en ökad decentralisering, där beslutsfattandet i hög utsträckning sker på lokal nivå, ett utbrett perspektiv i liberalismen. Det finns också en utbredd skepsis gentemot den offentliga sektorns förmåga att tillgodose medborgarnas intressen och man menar istället att offentliga tjänster bör tillhandahållas medborgarna i konkurrens mellan privata och offentliga producenter för att maximera den enskilda individens valfrihet samtidigt som konkurrensen på den fria marknaden stärks.⁷²

Utopi – Genom minimal statlig inblandning, en fri marknad och tron på människans förmåga till innovation och utveckling utvecklas ett samhälle där den individuella friheten är maximal.⁷³ Den fria marknaden anses också leda till entreprenörskap och innovation, vilket

⁶⁸ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/liberalism> 2010-05-04

⁶⁹ Demker 1993: 75

⁷⁰ <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_L000085>
doi:10.1057/9780230226203.0967, 2010-04-29

⁷¹ Nilsson 1997: 28-30, <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/liberalism> 2010-04-20

⁷² <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_L000085>
doi:10.1057/9780230226203.0967 2010-04-29

⁷³ Nilsson 1997: 32, http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168>
doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-04-22

ytterligare stärker den enskilde individens valmöjligheter samt att det uttrycker en stark tilltro till människans förmåga eftersom det är hon som står för utvecklingen.⁷⁴

5.4 Idealtyp demokratisk socialism

Idealtypen demokratisk socialism sammanfattas i figur 2. Figuren ger en bild av de grundläggande dragen i den demokratiska socialismen. Textanalysen av Socialdemokraternas partiprogram och utbildningspolitiska program görs genom att empirin jämförs med idealtypen av demokratisk socialism.

Figur 2. Demokratisk socialism

	DIMENSION	
KATEGORI	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	<i>Socialt medborgarskap</i>	<i>Orättvist</i>
Strategi	<i>Solidaritet</i>	<i>Reformistiskt</i>
Utopi	<i>Jämlikt</i>	<i>Välfärd</i>

Källor: Demker (1993), Nilsson (1997), Nationalencyklopedin, The New Palgrave Dictionary of Economics.

5.4.1 Dimension – Människa

Verklighetsbild – Den demokratiska socialismen beskriver människan som del i ett kollektivt sammanhang och som innehavare av ett *socialt medborgarskap*.⁷⁵ Det sociala medborgarskapet innebär att staten är ansvarig att tillhandahålla medborgarna ett socialt skydd, vilket bland annat består av rätten till arbete, sociala försäkringar, allmän sjukvård och utbildning. Det sociala medborgarskapet ska tillhandahållas alla, oavsett vilken samhällsklass individen tillhör.⁷⁶

Det sociala medborgarskapet innefattar ett individualistiskt perspektiv såtillvida att människors valfrihet anses vara en förutsättning för en god demokratisk ordning. Med en god demokratisk ordning menas att folket, bestående av individer i ett kollektivt sammanhang, har rätt till inflytande över hur samhället ska gestaltas.⁷⁷ Det kollektivistiska inslaget är dominerande i den demokratiska socialismen genom att den gemensamma ansträngningen och

⁷⁴ Demker 1993: 75, <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/liberalism> 2010-05-04

⁷⁵ Carlsson & Lindgren 1996: 14

⁷⁶ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialism> 2010-04-26

⁷⁷ http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168> doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-04-23

den solidariska handlingen står i fokus. Den enskildes (val)frihet kan få stå tillbaka till förmån för kollektivets behov som anses vara viktigare än den individuella framgången.⁷⁸

Strategi – Den demokratiska socialismens strategi för att uppnå utopin för människor att leva i är att mana till *solidaritet*.⁷⁹ Som medborgare har individer ett ansvar gentemot medmänniskor och stat och ideologin lägger stor vikt vid den gemensamma strävan som väg till ett bättre samhälle. Genom det solidariska handlandet byggs det starka välfärdsamhället upp i vilket människor kan leva som jämlika medborgare. Individer förväntas handla solidariskt och i medmänsklig välmening. I gengäld åtnjuter individen ett starkt statligt skydd.⁸⁰

Utopi – Det ideala tillståndet för människor att leva i beskrivs av den demokratiska socialismen som det jämlika och solidariska samhället. Förtryckande faktorer har genom strategierna som beskrevs ovan eliminerats och människor kan utan förtrycket leva som jämlikar.⁸¹

5.4.2 Dimension – Samhälle

Verklighetsbild – I den demokratiska socialismen betraktas samhället som *orättvist* till följd av ekonomiska maktfaktorer som tillåtits styra samhällets utveckling under okontrollerade former. Orättvisorna inbegriper de sociala strukturer den demokratiska socialismen menar återfinns i samhället, som tillåter människor att sko sig på andra ofta till följd av de ekonomiska maktstrukturer som verkar förtryckande om marknaden inte regleras av staten.⁸²

Strategi - I strävan att uppnå det ideala samhället återfinns *reformpolitiken* som ett viktigt inslag. Ekonomisk omfördelning i form av beskattningsreformer och sociala bidrag, en stark välfärdsstat med sociala skyddsnät i form av arbetslöshetsförsäkring, allmän sjukvård etc. är

⁷⁸ http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168> doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-04-23, Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialdemokratiska-partier>, 2010-04-23

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168> doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-05-04

⁸² <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialism>, 2010-04-24, The New Palgrave Dictionary of Economics, http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000449> doi:10.1057/9780230226203.1569, 2010-04-29

typiska strategiska inslag i den demokratiska socialismen, som ska skapa ett solidariskt och rättvist samhälle där människor lever som fria individer i ett kollektivt sammanhang.⁸³

Staten tillskrivs ett stort ansvar för medborgarnas välbefinnande och i tillhandahållandet av ett tryggt samhällsligt skydd där politisk utjämning i form av utbildning och inkomstutjämning är centrala strategier. Ett grundläggande socialt skydd och sociala förmåner ska tillhandahållas alla på lika grunder oavsett härkomst, arbetsförmåga, inkomst etc. Utöver detta är det statens ansvar att också ta hand om de individer vars förmåga att bidra till den egna försörjningen eller av annan orsak inte kan leva ett fullgott liv, genom att erbjuda ett förstärkt statligt skydd.⁸⁴

Utopi – Det ideala samhället beskrivs som ett *jämlikt* och rättvist samhälle, där solidaritet och medborgaranda leder till att rättvisa skipas. Enligt den demokratiska socialismen är det utopiska samhället ett samhälle utan ekonomiska maktfaktorer som förtrycker och utan samhällseliga mekanismer som leder till att människor tillåts sko sig på andra.⁸⁵

6 Analys och resultat

Nedan presenteras analysen av huruvida Folkpartiets och Socialdemokraternas skolpolitik överensstämmer med idealtyperna liberalism och demokratisk socialism eller inte. För att tillhandahålla en schematisk bild följer analys- och resultatkapitlet samma uppdelning i dimensioner med inbördes kategorier som analysverktygets idealtyper är uppdelade i.

6.1 Folkpartiet

6.1.1 Dimension: människa

Verklighetsbild – I det folkpartistiska partiprogrammet liksom i det utbildningspolitiska programmet står den enskilde individen och hennes frihet och valmöjligheter i centrum. Vid flertalet tillfällen understryks den enskildes friheter och rättigheter, vilket stämmer överens med idealtypen liberalism. I idealtypen, som vi sett tidigare, är individualitet och valfrihet typiska inslag och människan beskrivs som rationell och ansvarsfull. De folkpartistiska texter som analyserats visar i dimensionen människa på en tydlig överensstämmelse med idealtypen:

⁸³ <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168>
doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-04-23

⁸⁴ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialdemokratiska-partier>, 2010-05-04

⁸⁵ <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168>
doi:10.1057/9780230226203.1553, 2010-05-04

*”Den växande människan. [Rubrik som inleder stycket om skola och utbildning i det folkpartistiska partiprogrammet. Min. anm.] Alla människor skall ha många livschanser. Den enskilda människan har det yttersta ansvaret för att skapa och ta tillvara utvecklingsmöjligheter för sig själv och sin omgivning.”*⁸⁶

Människan uppfattas som rationellt agerande vilket uttrycks i termer av att hon är kapabel att självständigt fatta beslut och också ta ansvar för konsekvenserna av dessa. Folkpartiet beskriver människan som unik, vilket ytterligare betonar individualitetsperspektivet som är dominerande i liberalismen.⁸⁷ Detta sträcker sig över såväl individens behov som färdigheter och kompetenser, vilket också betonas i Folkpartiets utbildningspolitiska program. Individerna står i fokus och den enskilde lärarens roll för elevens individuella utveckling lyfts fram.⁸⁸ Likaså är den enskilde elevens förmåga att tillägna sig kunskap och att utvecklas på individuell basis som står i centrum:

*”För att ge alla bästa förutsättningar för personlig växt måste utbildningen i grund- och gymnasieskolan anpassas efter den enskilde elevens förutsättningar./.../ Nya pedagogiska metoder för individualiserad undervisning behöver utvecklas.”*⁸⁹

Folkpartiet skriver också att det är ett problem att duktiga elever hålls tillbaka i hänsyn till andra elever. Partiet skriver i partiprogrammet att det krävs fler stimuli för elever att vilja bli bättre och lära sig mer, att det borde finnas profilklasser för de riktigt duktiga eleverna och att det inte är rättvist att ha som mål att behandla alla elever lika.⁹⁰ Även motståndet mot likabehandling och idén om den målinriktade (rationella) människan överensstämmer väl med idealtypen liberalism.⁹¹

Strategi – Strategierna som ska tillämpas för att individen i skolan ska utvecklas optimalt är när det gäller eleverna ökad individualisering. Vid ett flertal tillfällen betonas också elevernas valfrihet som en strategi för att elever ska utvecklas till ansvarstagande samhällsmedborgare.

⁸⁶ Folkpartiets partiprogram s 9

⁸⁷ Ibid. s 9-13, Folkpartiets utbildningspolitiska program s 13

⁸⁸ Folkpartiets utbildningspolitiska program s 10

⁸⁹ Folkpartiets partiprogram s 10

⁹⁰ Ibid. s 8-13

⁹¹ Folkpartiets utbildningspolitiska program s 16

”Utbildning måste bli uppskattad och lönsam för den enskilde. /.../ För att stimulera kvalitet och pedagogisk utveckling behövs mer mångfald och inom utbildningsväsendet. Det ökar också valfriheten för den enskilde.”⁹²

I det utbildningspolitiska programmet skriver Folkpartiet att eleverna måste ges möjlighet att fritt få välja skola och att valfriheten i skolan, dvs. vilka bildningsvägar den enskilde eleven väljer, måste stå denne fritt. I samband med detta introduceras också ansvarsbegreppet; såväl elever som föräldrar beläggs med ett stort ansvar i samband med skola och utbildning.

Folkpartiet lägger stor vikt vid att det yttersta ansvaret för elevernas individuella utveckling ligger främst hos eleverna själva, och i andra hand hos föräldrarna.⁹³ Den folkpartistiska strategin för hur elever ska utvecklas optimalt i skolan och bli ansvarstagande medborgare är att tillhandahålla individerna valmöjligheter, samtidigt som individerna själva måste stå för de val de gjort och konsekvenserna av dessa. Strategier som stämmer väl överens med idealtypen liberalism.⁹⁴

Lärare och annan personal i skolan har ett bildande uppdrag, dvs. de ska ge eleverna verktyg och information, men i slutänden är det eleverna själva som måste omsätta fakta till kunskap. Förutom satsningar på det pedagogiska ledarskapet, varmed menas att samhället måste få *”de mest lämpade att söka till läraryrket och där få goda förutsättningar för sitt arbete”⁹⁵*, ska läraryrkets status höjas genom en rad förändringar som: *”modern marknadsföring för läraryrket och näringslivets rekryteringsmetoder till lärarutbildningen.”⁹⁶*

Förändringarna syftar till att öka konkurrensen om jobben i skolan och öka de individuella förutsättningarna för lärarna i deras yrkesutövning.⁹⁷ Strategierna stämmer väl överens med idealtypen.

Utopi – De folkpartistiska texterna uttrycker inte en tydlig vision om den enskilde individen. Strategierna som diskuterats ovan är tänkta att leda till ett konkurrenskraftigt Sverige och att individerna i samhället får åtnjuta största möjliga valfrihet. Men varken i partiprogrammet eller i det utbildningspolitiska programmet nämns den individuella friheten explicit. Såväl verklighetsbilden som strategin i dimensionen människa är överensstämmande med

⁹² Folkpartiets partiprogram s 9

⁹³ Folkpartiets utbildningspolitiska program s 18

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid. s 8

⁹⁶ Ibid. s 10

⁹⁷ Ibid. s 9-12

idealtypen, men den sista kategorin, utopi, som är tänkt att beskriva hur Folkpartiet tycker att människan borde ha det, förblir dold. Implicit kan man utläsa att strategierna ska leda till en samhällelig situation som ger individerna största möjliga individuella frihet, men det står mellan raderna och framgår inte som ett tydligt ideologiskt budskap.⁹⁸

6.1.2 Dimension: samhälle

Verklighetsbild – Den liberala idealtypen beskriver det liberala samhället som individualistiskt, vilket också de folkpartistiska texterna betonar att perspektivet i skolan bör vara. I diskussionen om skolans uppdrag som samhällsinstitution handlar det om vilket roll individerna i skolan har och bör ha. Det är individerna, i skolans värld elever, lärare och rektorer, som utgör skolan och således är det bilden av dessa individer som utgör Folkpartiets bild av verkligheten.

”Skolan ska ta ställning för humanistiska och demokratiska värderingar. Den ska stimulera elever att fritt utforma sina liv [...] för att alla barn och ungdomar skall kunna utvecklas till aktiva medborgare, skall skolan präglas av medinflytande för eleverna.”⁹⁹

Förutom att betona det individualistiska perspektivet och elevers rätt att fritt få utforma sina liv, skriver Folkpartiet i partiprogrammet att skolväsendet sedan kommunaliseringen genomfördes har tappat konkurrenskraft och inte längre uppfyller kraven på likvärdighet. Konkurrens ses som en viktig ingrediens i liberalismen, och folkpartiets skriver detta med hänvisning till internationella studier som visar att svenska elever halkat efter i internationella kunskapsmätningar. Dessutom menar Folkpartiet att resultaten överlag har försämrats i skolan och att detta beror på bristande krav på elever och lärare.¹⁰⁰ Folkpartiets verklighetsbild av skolan är intimt förknippad med liberalismens vision om den fria marknaden och konkurrensen. Skolan som samhällsinstitution menar partiet fungerar bäst om reglerna är tydliga och konkurrensen är hård både då det gäller elevers individuella prestationer och om lärartjänster, där man menar att konkurrensen måste bli tuffare för att man ska lyckas locka de bästa till yrket.¹⁰¹

⁹⁸ Folkpartiets partiprogram, Folkpartiets utbildningspolitiska program

⁹⁹ Folkpartiets partiprogram s 10

¹⁰⁰ Folkpartiets utbildningspolitiska program s 9, 13

¹⁰¹ Folkpartiets partiprogram s 9-10, Folkpartiets utbildningspolitiska program s 9ff

Strategi – Folkpartiets strategier för hur skolan som samhällelig institution ska utformas går helt på tvärs med idealtypen liberalism. Idealtypen betonar den fria marknaden och vikten av konkurrens som kvalitetsfrämjande inslag i dimensionen samhälle. Likaså ses statlig inblandning som icke önskvärd eftersom detta anses leda till minskad valfrihet för den enskilda individen och en osund obalans på marknaden. Medan idealtypen förordar minimal statlig kontroll talar Folkpartiet om ökad statlig kontroll.

*”I folkpartiets skolpolitik ingår många inslag som skall förstärka den statliga styrningen, till exempel fler och tydligare nationella kunskapskrav i olika årskurser, nationella prov, distinktare betygssystem och vassare statlig inspektion.”*¹⁰²

Folkpartiet vill återförstatliga skolan vilket framgår tydligt i både partiprogrammet och det utbildningspolitiska programmet. Decentraliseringen av skolan hävdar partiet har lett till att den svenska skolan tappat konkurrenskraft i förhållande till andra länder och att kvalitén mellan skolorna i Sveriges kommuner inte är jämförbar längre. Strategin för att komma tillrätta med problematiken, ett återförstatligande, är dock inte liberal. Men Folkpartiet är något ambivalent i uttalanden kring skolans framtida utformning och styrning. Å ena sidan förordas skarpare statlig inspektion som kvalitetssäkrande åtgärd, och i förlängningen en statlig skola för att säkra skolan likvärdighet. Å andra sidan talas det varmt om konkurrens mellan olika skolformer samt lokalt inflytande som viktiga beståndsdelar i skolans utveckling.¹⁰³

I förhållande till idealtypen framträder Folkpartiets strategier något kluvna.

Kommunaliseringen av skolan som strategisk åtgärd för att öka det lokala inflytandet, förbättra konkurrenssituation och främja valfriheten stämmer väl överens med den liberala idealtypen. Således borde det också motsvara Folkpartiets hållning eftersom partiet säger sig tillhöra den liberala ideologin. Men så är inte fallet. Valfrihet och konkurrens är viktiga strategier i de folkpartistiska texterna, men likvärdigheten i skolan verkar vara än viktigare. Denna anser Folkpartiet att staten måste stå som garant för, vilket enligt partiet kräver ett återförstatligande av skolan – något som alltså är raka motsatsen till de strategier idealtypen innefattar.¹⁰⁴

¹⁰² Folkpartiets partiprogram s 9, Folkpartiets utbildningspolitiska program s 14-15

¹⁰³ Folkpartiets utbildningspolitiska program s 15-16

¹⁰⁴ Ibid. s 15

Utopi – Folkpartiet uttrycker en tydlig vision om skolans roll som samhällelig institution i både partiprogrammet och i det utbildningspolitiska programmet. Målet är en skola som inte bara fostrar ansvarstagande medborgare, utan också en skola som står i spetsen i den internationella konkurrensen.

”Sverige ska vara en ledande kunskapsnation. [...] det här programmet syftar till att skapa en trygg och kunskapsinriktad skola, där läraryrket värderas högt och alla elever ges goda möjligheter till lärande och utveckling.”¹⁰⁵

Idealtypen som beskriver ett samhälle där den individuella friheten är maximal och den statliga inblandningen är minimal, finner inte någon explicit motsvarighet i Folkpartiets texter. I dessa kommer snarare en önskan om att Sverige ska vara framgångsrikt i jämförande internationella studier till uttryck, och friheten som liberalismen vurmar för verkar få stå tillbaka till förmån för den folkpartistiska önskan om en plats på den internationella kunskapsarenan där staten kan behöva träda in och styra. Texterna ger uttryck för en skepsis till att människor kommer att fatta de beslut som gör Sverige konkurrenskraftigare.¹⁰⁶

Figur 3. Resultatredovisning av överensstämmelsen mellan Folkpartiets skolpolitik och idealtypen liberalism.

	DIMENSION	
KATEGORI	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	<i>Överensstämmer</i>	<i>Överensstämmer</i>
Strategi	<i>Överensstämmer</i>	<i>Överensstämmer inte</i>
Utopi	<i>Framgår inte</i>	<i>Överensstämmer inte</i>

6.2 Socialdemokraterna

6.2.1 Dimension: människa

Verklighetsbild – Det sociala medborgarskapet, vars betydelse beskrevs i anslutning till figur 2, rymmer både individuella och kollektiva inslag. Samma tudelning återfinns i Socialdemokraternas partiprogram och utbildningspolitiska program. Den personliga friheten och det individuella perspektivet på lärandeprocessen utgör centrala inslag som ska komma kollektivet till gagn, bland annat i form av en stark välfärdsstat.

¹⁰⁵ Ibid. s 8

¹⁰⁶ Folkpartiets partiprogram s 9-10

”Kunskap och kultur är verktyg för människors personliga frihet och växande likaväl som för samhällets utveckling och för ekonomisk tillväxt och välfärd. [...] Undervisning är ett lag arbete [sic.], som ska bygga på respekt både för lärarens kunskapsstimulerande roll och för de studerandes vilja och förmåga till ansvar för det egna lärandet.”¹⁰⁷

Socialdemokraternas ideologiska hållning, såsom den uttrycks i partiprogram och utbildningspolitiskt program, är väl överensstämmande med idealtypen demokratisk socialism. Avvägningen mellan den individuella friheten och den kollektiva nyttan är genomgående i dimensionen människa. Människor ska ges möjlighet att fatta självständiga beslut, men för att de ska kunna göra detta under fria former krävs att staten tar sitt ansvar och skapar ett solidariskt samhälle.¹⁰⁸

Den demokratiska socialismens sociala medborgarskap, som ska tillgå alla samhällets medborgare, är också tydligt Socialdemokraternas skolpolitik. Partiet betonar åtskilliga gånger att skola och utbildning är till för alla och att lärandet är en livslång process, vilket kräver att utbildningssektorn står öppen också för vuxna.¹⁰⁹ Genom att å ena sidan betona vikten av att individen har möjlighet att fatta fria val och att hon har tillgång till en individuellt anpassad skolgång, och å andra sidan understryka kollektivets nytta av individernas valfrihet, överensstämmer Socialdemokraternas skolpolitik den idealtypiska ideologin i dimensionen människa.

Strategi – Idealtypen framhåller solidaritet som en central strategi för hur människor bör agera och att för att samhället ska utvecklas och bli bättre. Det solidariska handlandet mellan människor återfinns dock inte som en explicit strategi i de socialdemokratiska texterna utan snarare som en förväntan om att människor är villiga att medverka och betala för det gemensamma bästa i skolan;

”De som hävdar att alla barn inte har vilja och förutsättningar att lära, att klara grund- eller gymnasieskolan bör ställas inför frågan vems barn som avses – är det de egna barnen, eller andras ungar? Vi socialdemokrater bygger vår politik på en benhård övertygelse om att alla vill och kan lära. Barn är olika. Därför kräver lika möjlighet olika mycket resurser.”¹¹⁰

¹⁰⁷ Socialdemokraternas partiprogram s 30-31

¹⁰⁸ Ibid. s 31-32, www.socialdemokraterna.se/var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning 2010-05-17

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Grundskola/> 2010-05-18

I förhållande till idealtypen visar citatet på en god överensstämmelse. Socialdemokraternas vision är inte jämlikhet i meningen att alla ska behandlas lika, utan snarare att olika behov kräver olika mycket resurser. Genom att bemöta de olika behoven på olika sätt skapar man en utjämnande effekt. Den solidariska aspekten består då av att de individer som är mindre resurskrävande överlämnar sin del till dem som är i större behov av resurserna för att kunna uppnå samma mål och individuella frihet.¹¹¹

Det framgår inte explicit vad som förväntas av eleverna i form av solidariskt handlande, mer än att partiet i vissa textpassager framhåller det gemensamma arbetet;

”Den sammanhållna skolan, där barn ur olika miljöer möts i gemensamt arbete, är viktigt för att motarbeta segregationen.”¹¹²

Det är dock tveksamt om det går att likställa barns gemensamma arbete med solidariskt handlande. Idén om den sammanhållna skolan är dock stringent med idealtypen.

Utopi – Socialdemokraterna har en tydlig klassutjämnande vision med partiets skolpolitik som kommer till uttryck i bland annat följande textpassage;

”Vi vill att fler ska få möjlighet att studera vid högskolan. Målet är att hälften av alla ungdomar ska ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder.”¹¹³

Tillgång till högre utbildning, vilket utgör en del av skolpolitiken i den mån att Socialdemokraterna ser högskolan som en fortsättning av grundskolan och gymnasiet, ses som en klassfråga. Genom att ge en större del av befolkningen tillgång till högre studier, och därmed tillgång till kvalificerade jobb, menar Socialdemokraterna att man skapar ett jämlikare samhälle.¹¹⁴ Visionen stämmer väl överens med idealtypen, och likaså är den reformistiska strategin, att helt enkelt öppna upp fler platser, i enlighet med idealtypen.

6.2.2 Dimension: samhälle

Verklighetsbild – Idealtypen av den demokratiska socialismen beskriver samhället som i grunden orättvist då det finns ekonomiska maktstrukturer som leder till att vissa

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Socialdemokraternas partiprogram s 31

¹¹³ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Hogre-utbildning/> 2010-05-18

¹¹⁴ Ibid.

samhällsgrupper konsekvent missgynnas. I Socialdemokraternas utbildningspolitiska program skriver partiet att skolan misslyckats i sitt uppdrag om elevers sociala bakgrund tillåts påverka deras studieresultat. Detta menar partiet leder i förlängningen till att vissa sociala gruppers vägar inte är lika öppna som andras, vilket står i relation till idealtypen i den mån att man framhåller sociala orättvisor som konsekvens av individers olika sociala bakgrund.¹¹⁵ Socialdemokraterna beskriver också verklighetens skola som en möjlighetens arena. Med hjälp av en likvärdig skolgång för alla kan klassmönster brytas och individer frigöra sig från förtryck.¹¹⁶

Strategi – Socialdemokraterna framhåller att de sociala orättvisor som uppstår till följd av klassklyftor, olika förmågor och hårda marknadslagar måste stävjas med hjälp av en stark välfärdsstat och tydliga regler för hur marknaden ska tillåtas fungera.¹¹⁷ Dessa tankegångar återfinns också i idealtypen, där dock reformistiska inslag är tongivande. I det socialdemokratiska partiprogrammet och det utbildningspolitiska programmet är Socialdemokraternas strategier dock föga reformistiska, även om det finns inslag som skulle kunna liknas vid reformtankar (som exempelvis strategin att öppna upp fler högskoleplatser för att målet om att femtio procent av eleverna ska fortsätta till högre studier). Snarare handlar partiets strategier om statliga styrmedel som ska ha en utjämnande effekt och bidra till en likvärdig kvalitet mellan olika skolformer.¹¹⁸

”Skolan ska inte vara en del av marknadsekonomin. Skolan är en del av den svenska välfärden. Vi betalar den tillsammans för att alla unga ska få del av samma höga utbildningskvalitet. När resurser vi gemensamt avsatt för skolan istället används för stora vinstuttag till aktieägare visar det att regelverket inte fungerar. Vår principiella uppfattning är att skattemedel avsedda för skolan också ska gå till skolan.”¹¹⁹

Socialdemokraterna vill främja samarbete mellan olika skolformer och det livslånga lärandet ska stödjas genom att utgöra en del i den generella välfärdspolitiken. Men Socialdemokraternas skolpolitiska strategi är något tvetydig. Å ena sidan anses friskolorna, i marknadsekonomisk anda, bidra med ökad valfrihet för eleverna och en önskvärd mångfald

¹¹⁵ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Grundskola/> 2010-05-18

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Friskola/> 2010-05-18

¹¹⁸ Socialdemokraternas partiprogram, Socialdemokraternas utbildningspolitiska program; vår politik A-Ö på partiets hemsida.

¹¹⁹ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Grundskola/> 2010-05-18

till samhället. Å andra sidan framhålls att friskolorna bidrar till att fördjupa sociala orättvisor och att kommunerna måste ges större möjligheter till kontroll av friskolorna.¹²⁰ Den socialdemokratiska utopin om skolan, som kommer att diskuteras nedan, skulle kräva en djupgående skolreform, men strategierna för att uppnå denna återfinns inte i partiprogrammet eller det utbildningspolitiska programmet.

Utopi – I den demokratiska socialismens idealtyp beskrivs det utopiska samhället för människor är att leva som ett där individer lever som jämlikar och fria från förtryck, vilket i den socialdemokratiska skolpolitiken återfinns som en vision om ”den stadielösa skolan”.¹²¹ I denna ska elever efter individuella förutsättningar och behov fullfölja skolan och inte tvingas in i normer som har en förtryckande effekt. I idealtypen sammanfattades utopin i dimensionen samhälle med begreppet välfärd, vilket är svårt att länka samman med den stadielösa skolan på ett explicit sätt. Onekligen kräver en skola som ska tillgodose varje enskild elevs behov stora resurser. Men huruvida det är Socialdemokraternas utopiska föreställning av skolpolitiken att skapa en stadielös skola finansierad av välfärdstaliga medel, är inte en slutsats som kan dras utifrån den textanalys som genomförts här. Snarare kan konstateras att den socialdemokratiska skolutopin kan ses som en följd av det solidariska handlandet som ska leda till ett jämlikare samhälle. Överensstämmelsen med idealtypen är i denna kategori implicit; en stark välfärd krävs för att infria visionen om den stadielösa skolan.

Figur 4. Resultatredovisning av överensstämmelsen mellan Socialdemokraternas skolpolitik och idealtypen demokratisk socialism.

	DIMENSION	
KATEGORI	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	<i>Överensstämmer</i>	<i>Överensstämmer</i>
Strategi	<i>Överensstämmer</i>	<i>Överensstämmer delvis</i>
Utopi	<i>Överensstämmer</i>	<i>Överensstämmer</i>

¹²⁰ <http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Friskola/> 2010-05-18

¹²¹ Socialdemokraternas partiprogram s 31

7 Diskussion och slutsatser

I uppsatsen har undersökts om Folkpartiets och Socialdemokraternas skolpolitik överensstämmer med de ideologier partierna erkänner sig till. Analysen visade att partiernas skolpolitik till stor del är stringent med partiideologin, men att det i vissa analyskategorier finns tvetydigheter och i ett fall en tydlig diskrepans.

Folkpartiets skolpolitik överensstämmer till stora delar med partiideologins idealtyp, liberalismen, i dimensionen människa. Endast i kategorin utopi och synen på människan framgick inte Folkpartiets vision tydligt. Varken partiprogrammet eller det utbildningspolitiska programmet avslöjade något som skulle kunna tolkas som en utopisk syn på människan och vilka egenskaper eller möjligheter partiet tillskriver henne. I dimensionen samhälle visade analysen att Folkpartiets strategier inte allt stämde överens med idealtypen. Partiet uttrycker en skepsis mot den lokala förmågan att bedriva en högkvalitativ skola och talar om utökad statlig inspektionen. Den tydliga diskrepansen kan, för att återkoppla till de teoretiska resonemang som gavs i uppsatsens teorikapitel, härröra ur en ideologisk förändring som partiet genomgått. Teorin om partier som försöker röstmaximera skulle möjligtvis kunna appliceras på Folkpartiets eventuella ideologiförändring. Kommunaliseringen av skolan under socialdemokratisk mandatperiod kan ha fött ett missnöje som Folkpartiet såg en chans i att vinna röster på genom att erbjuda ett motsatt alternativ. Om så är fallet återstår för kommande forskningen att undersöka – denna uppsats ger endast svar på om Folkpartiets och Socialdemokraternas skolpolitik överensstämmer med respektive partiideologi eller inte.

Folkpartiets utopiska samhällsbild överensstämmer inte heller helt med idealtypen. Analysen visade att Folkpartiet främst har som mål att den svenska skolan ska vara konkurrenskraftig på den internationella arenan. I följd med att strategierna inte är liberala, är också utopin svårförenlig med idealtypen. Visionen om en konkurrenskraftig skola bryter i sig inte med liberalismen, men om den individuella och samhällseliga friheten offras på vägen är detta inte överensstämmande med de ideologiska principer partiet säger sig stå för, vilket är fallet i de folkpartistiska texterna.

Socialdemokraternas skolpolitik överensstämmer i stora drag med partiideologin. Endast strategierna i dimensionen samhälle påvisar något av en diskrepans mellan partiets skolpolitik och den demokratiska socialismen. Diskussionen kring friskolor visar på en kluvenhet, där analysen tydliggör att principer om individens valfrihet ställs mot sociala orättvisor till följd

av att friskolor som en del av marknaden styrs av marknadslagar som enligt partiet fungerar förtryckande. I de övriga kategorierna är Socialdemokraternas skolpolitik stringent med partiideologin.

Uppsatsen har gjort tydligt att det föreligger en diskrepans mellan den folkpartistiska skolpolitiken och partiideologin. Ingelstams och Perssons tankar kring att det råder ombytta roller i skolpolitiken kan, om resultatet från denna analys görs gällande, inte härledas till partiideologierna. Överensstämmelsen mellan partiernas skolpolitik och partiideologi för god för att kunna fungera som förklaringsfaktor. Det är troligare att partierna i den faktiska politiken väljer att agera på ett sätt som inte motsvarar deras gängse handlingsstrategier, utan hänsyn till partiideologin. Detta skulle motsvara Demkers och Vassallos och Wilcoxs resonemang om partiers försök att tillmötesgå väljarna för att vinna röster och där ideologin för partierna endast fungerar vägledande och inte styrande.

Även om denna uppsats inte har en jämförande ansats, vill jag avsluta med att konstatera att Socialdemokraternas partiprogram och utbildningspolitiska program är långt mer ”ideologiskt formulerat” än Folkpartiets motsvarande texter. Inte minst avsaknaden av utopiska visioner i Folkpartiets program tyder på detta. Folkpartiets skolpolitik är i större utsträckning strategiinriktat, det vill säga att det finns tydliga politiska handlingsvägar för hur skolan ska utformas och vad som krävs för att denna ska bli bättre. Socialdemokraternas skolpolitik handlar mer om ideologiska värden såsom skolans roll för medborgarna, skolan som jämlikhetsforum etc.

Uppsatsen har bidragit med ett klagörande i den mån att analysen visade att Socialdemokraternas skolpolitik, såsom den kommer till uttryck i partiprogram och utbildningspolitiskt program, i stort överensstämmer med idealtyperna av partiideologin, den demokratiska socialismen. Om Folkpartiet vet vi nu att det finns tydliga diskrepanser mellan idealtypen av partiideologin, liberalismen, och partiets skolpolitik.

8 Studiens relevans för skolan

Uppsatsen inleddes med att konstatera att skolan befinner sig i en omvälvande tid. Två riksdagspartier har profilerat sig framför andra i skol- och utbildningspolitiska frågor: Socialdemokraterna, för det första, har under sina långa mandatperioder varit det parti som i störst utsträckning bidragit till skolans utformning. Inte minst kommunaliseringen av skolan

som genomfördes fullt ut i början av 90-talet är av central betydelse för skolans verksamhet. Folkpartiet, för det andra, har genom året kommit att allt starkare profilera sig som skolpartiet och har också sedan mitten på 90-talet vunnit gehör för partiets skolpolitiska hållning, vilket redogjordes för i teorikapitlet.

Huruvida dessa partiers skolpolitik är stringent med respektive partis grundläggande ideologi, vilket har undersökts i denna uppsats, kan till en början verka ganska fjärrmat från skolan som verksamhetsfält. Man kan ju undra vad det har för betydelse för skolan om Folkpartiets skolpolitik är liberal eller inte? Men i och med att skolpolitiken seglat upp och fått allt större betydelse som valfråga har också skolan som politisk arena för aktörer att profilera sig i blivit allt viktigare. I lärarens yrkesutövande är det av vikt att veta vad riksdagspartierna har för visioner med skolan – inte minst för att skolans form i allra högsta grad påverkas av vad partier finner är viktigt och beslutar under sina mandatperioder. Det är inte bara skolans utformning, utan också lärarnas uppdrag, kunskapssynen och synen på elevens förmåga m.m. som ryms i partiernas skolpolitik och som är av direkt betydelse för skolan.

Som analysen visade är de två undersökta partiernas skolpolitik inte helt överensstämmande med respektive partiideologi. Som väljare, elev, lärare, rektor eller annan aktör med koppling till skolan är det viktigt att veta vilka ideologiska ståndpunkter som genomsyrar partiernas skolpolitik, just för att det är så centralt för skolans utformning och i förlängningen för individerna som är verksamma där.

9 Källor

Litteratur

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Demker, Marie (1993) *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947-1990*. Stockholm: Nerenius & Santérus.

Ekeningren, Ann-Marie & Hinnfors, Jonas (2006) *Uppsatshandbok. Hur du lyckas med din uppsats*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik, Wägnerud Lena (2003) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Fejan Ljunghill, Lena & Svensson, Sten (2006) *Motbok: om det ideologiska sveket mot skolan*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Hedberg, Per (2009) *Svenska folkets bedömning av Socialdemokraternas, Folkpartiets och Moderaternas politik i skol- och utbildningsfrågor 1979-2006*. Valforskningsprogrammet, Juni 2009. Göteborgs Universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

Ingelstam, Lars (2004) *Kampen om kunskapen*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Jarl, Maria & Rönnberg, Linda (Reviderat slutmanus 9 mars 2010) *Skolpolitik. Från riksdagshuset till klassrummet*. Kommer i tryck under 2010.

Larsson, Reidar (1997) *Politiska ideologier i vår tid*. Sjätte upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Mill, J.S. (2004) *Om friheten*. Åttonde tryckningen. Lund: Bokförlaget Natur och Kultur.

Ó. Erlingsson Gissur, Håkansson Anders, Johansson Karl Magnus, Mattsson Ingvar (2005) *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Sofia (2008) *Läraryrkets uppkomst och förändring. En sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca 1800-2000*. Göteborg Studies in Sociologi No 33, Department of Sociology, Göteborgs universitet.

Pierre, Jon (red.) (2007) *Skolan som politisk organization*. Malmö: Gleerup cop.

Seliger, Martin (1976) *Ideology and politics*. London: Allen & Unwin.

Vassallo & Wilcox i Katz, Richard s. & Crotty, William (eds.) (2006) *Handbook of Party Politics*. London: Sage.

Politiska texter och internet

Folkpartiet

Partiprogram. ”*FRIHET ATT VÄXA.*” Antaget vid landsmötet i Göteborg 1997. Reviderat vid landsmötena 1999, 2001, 2003 och 2007.

Utbildningspolitiskt program. ”*Dags att sikta ännu högre.*” Antaget vid Folkpartiet liberalernas landsmöte 2009.

Socialdemokraterna

Partiprogram för Socialdemokraterna. Antaget vid den 34e ordinarie partikongressen. Västeråskongressen 5-11 november 2001.

Utbildningspolitiskt program. ”Vår politik A-Ö – Utbildning”

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/2010-05-23>

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Forskola/2010-05-23>

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Grundskola/2010-05-23>

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Friskola/> 2010-05-23

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Friskolor/> 2010-05-23

<http://www.socialdemokraterna.se/Var-politik/Var-politik-A-till-O/Utbildning/Hogre-utbildning/> 2010-05-23

The New Palgrave Dictionary of Economics Online

Dahrendorf, Ralf. "liberalism and economics." The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 23 April 2010 <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_L000085> doi:10.1057/9780230226203.0967

Jackson, Ben. "socialism (new perspectives)." http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000168> doi:10.1057/9780230226203.1553 2010-04-22, Roemer, J. E. The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 29 April 2010 <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000449> doi:10.1057/9780230226203.1569

Roemer, J. E. "socialism (new perspectives)." The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 24 May 2010 <http://www.dictionaryofeconomics.com.ezproxy.ub.gu.se/article?id=pde2008_S000449> doi:10.1057/9780230226203.1569

Nationalencyklopedin

2010-05-24 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/liberalism>

2010-05-24 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialistinternationalen>

2010-05-24 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialdemokrati>

2010-05-24 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/socialdemokratiska-partier>

2010-05-24 Nationalencyklopedin • Lång

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/idealtyp>

Svenska akademins ordbok online

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>